

Miroslav Doderović
Filozofski fakultet
Nikšić

BOLONJSKI MODEL STUDIRANJA I GEOGRAFSKE NAUKE NA UNIVERZITETU CRNE GORE

BOLOGNA MODEL OF STUDY AND GEOGRAPHICAL SCIENCE
AT THE UNIVERSITY OF MONTENEGRO

ABSTRACT: A whole process of reform of higher education is called the Bologna document as required from 1999. The process of Euro-integration has become, thanks to the extraordinary achievements of the past few years, increasingly concrete and relevant reality for the Union and its citizens. Throughout the times, the university has had three essential functions: teaching and education, research, criticism. At the Faculty of Philosophy and Geography Study program it is possible to continue training to master (graduate) studies. In addition, Department of Geography program has done plans and programs for geospatial base of tourism, demography, and geospatial base of environment.

Key words: university, future, society and geography.

APSTRAKT: Cio jedan proces reforme visokog obrazovanja nazvan je Bolonjskim kao potrebnim dokumentom iz 1999. godine. Proces evro-integracije postao je, zahvaljujući izuzetnim dostignućima u poslednjih nekoliko godina, sve stvarnija i relevantnija činjenica za Uniju i njene građane. U svim dobima, univerzitet je imao tri suštinske funkcije: nastava i obrazovanje, istraživanje, kritika. Na Filozofskom fakultetu, odnosno Studijskom programu za geografiju moguće je nastaviti usavršavanje na master (postiplomskim) studijama. Osim njega, Studijski program za geografiju je uradio planove i programe za geoprostorne osnove turizma, demografiju i geoprostorne osnove životne sredine.

Ključne riječi: univerzitet, budućnost, društvo i geografija.

Uvod

Sve opšte ili specifične promjene su duboke i događaju se pred našim očima. Od prije jednu ili dvije generacije, mi u njima igramo određenu ulogu. Kada samo pomislimo da je ekonomija XIX vijeka bila plod revolucija, koje su trajale tokom prethodna dva ili tri vijeka, onda nam je zaista teško da zamislimo kako će izgledati ekonomija i društvo sjutrašnjice pod uticajem savremenih fundamentalnih mutacija. Obogaćen dugom tradicijom, univerzitet može biti, baš kao i Ezopov jezik, najgora ili najbolja među stvarima.

Proces evro-integracije postao je, zahvaljujući izuzetnim dostignućima u poslednjih nekoliko godina, sve stvarnija i relevantnija činjenica za Uniju i njene građane. Očekivano proširenje Unije, kao i produbljivanje odnosa s ostalim evropskim zemljama, daju joj još šire dimenzije. U međuvremenu, svjedoci smo povećane svijesti velikog dijela političke i akademske javnosti, kao i javnog

mnjenja, o potrebi stvaranja savršenije i uticajnije Evrope, posebno u izgradnji i jačanju njenih intelektualnih, kulturnih, društvenih, naučnih i tehnoloških dimenzija. Evropa znanja danas je prepoznata kao nezamjenljiv faktor društvenog i ljudskog razvoja i kao važan činilac učvršćenja i obogaćenja pripadnosti Evropi, sposobna da svoje građane pripremi za izazove novog milenijuma i podstakne svijest o zajedničkim vrijednostima i pripadnosti istom društvenom i kulturnom prostoru. Univerzitet danas preuzima nove zadatke u odnosu na društvo današnjice, zadatke koji moraju da ga dovedu do toga da preispita vjekovna iskustva. Međutim, univerzitet treba da preuzme i nove zadatke u odnosu na društvo sutrašnjice čije vjerovatne komponente na sasvim drugi način pokazuju mjesto univerziteta budućnosti.

Cio jedan proces reforme visokog obrazovanja nazvan je Bolonjskim kao potrebnim dokumentom iz 1999. godine. Nakon toga, uslijedila su operativna dokumenta: Praški kominike 2001. godine, Kopenhagenska deklaracija iz 2002. godine, Berlinski kominike 2003. godine, Glazgovska deklaracija iz 2005. godine, Luksemburška studentska deklaracija iz 2005. godine i Berlinski kominike iz 2005. godine. Bolonja donosi jedinstveni sistem studija za čitavu Evropu: studije 1. stepena (traju 3 god.), drugostepene studije (+2god. – zvanje magistar-master) i onda 3. stepen (doktor). Principi i načela Bolonjske deklaracije su prihvaćeni i sprovode se na crnogorskom Univerzitetu. U tom smislu generacije upisane prema ovoj reformi prešle su na jednosemestralne predmete, način rada sa ograničenim grupama, primjenu ECTS bodova, dva kolokvija u toku semestra, individualni rad studenata u formi seminarskih radova, grupnih radova i završnog ispita.

I Univerzitet i savremeno društvo

1. Nastava i obrazovanje

U svim dobima, univerzitet je imao tri suštinske funkcije: nastava i obrazovanje, istraživanje, kritika. Univerzitet je onaj centar analize, razmišljanja, sinteze koji treba da nam omogući da naučimo da upoznajemo, da naučimo kako da učimo, da ponovo naučimo.

a) *Učiti radi upoznavanja.* Da to je zaista tradicionalna misija univerziteta. Prenošenje znanja je oduvijek bila njegova najvažnija funkcija. Međutim, sjeme će postati plod samo u plodnoj zemlji, otuda i potreba i važnost odgovarajuće pripreme u okviru srednjeg obrazovanja. Univerzitet treba da pruži skup solidnih znanja koja će poslužiti kao polazna tačka za njihovo produbljanje u smislu sinteze, što treba da prethodi svakoj specijalizaciji u oblasti istraživanja ili praktičnog rada.

Uloga profesora pedagoga može da bude od kapitalnog značaja čak i onda kada se radi o neprilagođenim programima, kakve imamo kao rezultat naglog prelaza na bolonjski model.

Studijski program je, prema zakonu, skup obaveznih i izbornih studijskih predmeta, sa okvirnim sadržajem, čijim se savladavanjem stiče diploma. Svaki

predmetni profesor na studijskom programu treba da upozna studente sa konkretnim programom predmeta: načinom izvođenja nastave, predispitnim obavezama i oblikom ispita.

Od školske 2004/05. godine, na Filozofskom fakultetu u Nikšiću se primjenjuje Bolonjska deklaracija, tako da se geografija odvaja u zaseban naučni program, a svi koji završe trogodišnje studije dobijaju bačelor (Bachelor) diplomu osnovnih studija, a nakon završetka nastavnog smjera dobijaju zvanje profesora geografije. Na studijskom programu studentima se nude funkcionalni setovi znanja iz oblasti životne sredine, prostornog planiranja, turizma i ostalih oblasti geografije. Studenti su osposobljeni da poslije završetka specijalističkih studija mogu da rade i valorizuju svoja znanja na evropskom tržištu rada. Osnovni studij je završen po ispunjavanju svih studentskih obaveza, odnosno položenih ispita.

Filozofski fakultet, poslednjih pet godina, svake godine, raspisuje konkurs za 40 (40+10) mjesta za buduće bruce na Studijskom programu za geografiju. Upis na Studijski program geografija vrši se na konkurentskoj osnovi, u skladu sa rezultatima postignutim na završetku i tokom srednjeg obrazovanja, nakon sprovedenog postupka rangiranja, a saglasno sa Statutom Univerziteta Crne Gore.

Usvojeni sistem se u suštini zasniva na dva glavna ciklusa, dodiplomskom i postdiplomskom. Pristup drugom ciklusu zahtijeva uspješan završetak prvog ciklusa studija, koji traje najmanje tri godine. Stepem stečen nakon prvog ciklusa će biti relevantan i za evropsko tržište rada, kao odgovarajući nivo kvalifikacije. Drugi ciklus treba da vodi do stepena magistra i/ili doktora, kao što je slučaj u mnogim evropskim zemljama. Organizacija prvog ciklusa je od suštinske važnosti. Potrebno je uvesti postepenu gradaciju koja bi etapno orijentisala studenta prema specijalizovanim studijama drugog ciklusa.

Osnovni studij geografije prvenstveno pruža dobru osnovu za usavršavanje na više smjerova na specijalističkim studijama Studijskog programa za geografiju, zatim na master (postdiplomskim) i doktorskim studijama na Filozofskom fakultetu ili širem okruženju, van granica naše države. Osim stručnog usavršavanja neke od mogućnosti koje se otvaraju po završetku osnovnog studija su saradnik u urbanističkim zavodima, ekološkim službama, u administraciji i javnoj upravi, u turističkoj djelatnosti, u hidrometeorološkim zavodima, u statističkim zavodima.

Drugi ciklus ima sasvim drugačije ciljeve. Drugi ciklus mora biti orijentisan na obezbjeđivanje naučnog obrazovanja putem racionalnog povezivanja bazične nastave i specijalizovane nastave, obezbjeđivanje posebnog mjesta za lični red i za dinamiku grupnog rada, svodenje na minimum predavanja *ex cathedra* da bi se povećao prostor za predavanja specijalizovane nastave, što sa svoje strane zahtijeva od profesora da aktualizira svoju nastavu, a od studenta da produbljuje svoja znanja putem samostalnog ličnog rada ili u okviru grupe.

Poslije završetka osnovnog studija geografije moguće je nastaviti specijalističke studije na prosvjetno-pedagoškom smjeru u trajanju od 1 godine, od-

nosno dva semestra. Osim prosvjetno-pedagoškog smjera za specijalističke studije. Studijski program za geografiju je uradio planove i programe za specijalističke studije: diplomirani menadžer turističke komunikologije, diplomirani menadžer u prostornom planiranju, menadžer životne sredine i diplomirani geograf-turizmolog, koji će, nadamo se, biti ubrzo akreditovani.

Kadrovi ovog profila (geografija) na nivou specijalističkih studija, osposobljeni su za obavljanje poslova u kojima se zahtijeva samostalan rad kao što je obavljanje poslova profesora geografije na nivou osnovnog i srednjeg obrazovanja, kao i obavljanje poslova profesora na nivou osnovnog obrazovanja za predmete srodne geografskim disciplinama (poznavanje prirode i društva, upoznavanje sa okolinom, obrazovanje za održivi razvoj, vrednovanje prostora); kao i za samostalan rad u urbanističkim zavodima, u ekološkim službama, u inventarizaciji i evaluaciji resursa u životnoj sredini, savjetnički poslovi u administraciji i javnoj upravi, u turističkoj djelatnosti, u hidrometeorološkim zavodima, u statističkim zavodima, u vladinim agencijama, u vodičkim službama i aktivno participiranje u istraživačkim projektima u okviru svoje struke.

Na Filozofskom fakultetu, odnosno Studijskom programu za geografiju moguće je nastaviti usavršavanje na master (postdiplomskim) studijama. U predhodne tri godine to je bilo moguće na smjeru za prostorno planiranje. Osim toga, Studijski program geografije je uradio planove i programe za geoprostorne osnove turizma, demografiju i geoprostorne osnove životne sredine. Takođe, postoje urađeni planovi i programi za doktorske studije za: prostorno planiranje, geoprostorne osnove turizma, demografiju i geoprostorne osnove životne sredine.

b) *Naučiti kako učiti*. Vjerovatno u ovome leži fundamentalni zadatak univerziteta u odnosu na njegove studente. Manje je važno poznavati, a mnogo više znati kako se koristiti sopstvenim znanjima da bi se riješile nepredvidive situacije, da bi se upoznale i prihvatile metode rada koje su potrebne da bi se riješila pitanja čiji odgovori ne moraju obavezno biti napisani u knjigama.

Nastava *ex cathedra* koja se još uvijek previše koristi na nivou drugog stepena čini da smo još dosta daleko od tog cilja. Znanje treba učvrstiti metodološkim obrazovanjem, afirmisanjem čitavog skupa metoda a da pri tom ni jedna ne bude dovedena u povlašćen položaj.

Seminarski i domaći, „samostalni“ studentski radovi, gdje mogu pokazati kreativnost i razumijevanje materije zahtijevaju istraživački rad, prikupljanje materijala i sl. Da li u biblioteci postoji sva neophodna literatura? Da li profesori detaljno čitaju i analiziraju te radove? Nažalost, često je odgovor ne, pa studenti umjesto da pokažu svoje znanje, pokazuju snalažljivost koristeći prednosti interneta brzo i lako pišu radove, po principu *copy-paste*. Najgore je što misle da su prevarili profesora, a u stvari, samo sebe varaju.

U svakom pogledu dobro stažiranje može da doprinese sazrijevanju profesionalnih opredijeljenja, valorizovanju saznanja, aktivnosti i društvenih iskustava, što se sve ni sa čim drugim ne može uporediti.

c) *I ponovo učiti*. Ovo je sasvim jedna nova misija univerziteta. Ona je rezultat potrebe, nastale zbog intenziteta i brzine primena. Nauke se brzo razvijaju. Održavanje i aktualizacija znanja zahtijevaju njihovo obnavljanje.

Profesorsko i istraživačko tijelo na univerzitetu su najpozvaniji, ali pod izvjesnim uslovima: naglašavanje specijalizacije, lično kontinuirano obavljanje naučnih istraživanja, opšte vođenje sabatske godine (plaćen odmor od godinu dana svake sedme godine, po uzoru na profesore američkih univerziteta – pr. prev.) koja bi bila pravilno iskorišćena.

Međutim, rizik raskoraka i dalje će postojati između onih koji su zaduženi za obrazovanje i onih koji dolaze da obnove svoja znanja. Stoga je potrebno obezbijediti saradnju obaviještenih ljudi od akcije koji već imaju određene odgovornosti u praktičnom radu.

Univerzitet je danas, više nego ranije, sastavni dio nacije. On je postao jedna od njenih vitalnih funkcija, s više tački gledišta. Univerzitet se više ne može zatvarati u kulu od slonovače. Transcendentalan, on mora da pripada gradu i oblasti da bi mogao da ostane jezgro intelektualnog progressa, a koje je savremenom društvu tako potrebno.

2. Istraživanje

Nauka bi, pronicanjem u zakonitost funkcionisanja složenih struktura i odnosa, morala poučavati da je tajna opstajanja i napredovanja u skladu, prilagođavanju, mudrosti simbioze i koegzistencije.

Ako postoji oblast koja je tako dugo bila isključiva kompetencija univerziteta, onda je to svakako oblast istraživanja. Ali, vremena su se promijenila. Univerzitet više ne zauzima ono prevashodno mjesto koje je tako dugo imao. Ali, zbog toga njegova uloga ne treba da bude manja. Univerzitet ostaje privilegovano mjesto za sasvim materijalno nemotivisano fundamentalno istraživanje koje je od kapitalnog značaja za stvaranje elitnih stručnjaka.

Međutim kao što akcije i reakcije koje povezuju nauku, tehniku i industriju imaju težnju da svuda rasprostiru nauku, tako i univerzitet može da se veoma dobro uklopi u primijenjena istraživanja. Ova se uglavnom razvijaju u velikim cjelinama. Međutim, nijedna druga institucija sem univerziteta nije u stanju da u istom trenutku mobilise tako veliki broj istraživača različite struke.

U ovoj perspektivi, fundamentalno i primijenjeno istraživanje su veoma tijesno povezani. Obje vrste istraživanja koriste iste instrumente i iste postupke. Udruživanje specijalizovanog obrazovanja i naučnog obrazovanja postaje apsolutno neophodno u svijetu u kojem je nauka prije svega kolektivan napor, međudisciplinarna i humanistička.

Međudisciplinarna saradnja omogućava da se mnogo više svijetla baci na fenomene koji se proučavaju. Njihova analiza koju bi simultano vršili predstavnici različitih disciplina omogućava da se oni mnogo šire i bogatije osvijetle. U tom pogledu, univerzitet ima privilegovane mogućnosti. Prije svega geografska koncentracija profesora ili istraživačkih instituta iz najrazličitijih grana a zatim uska povezanost između nastave i istraživanja.

Naučni pristup i metodi vlastitom obuhvatnošću moraju biti na visini složenosti pojava s kojima se suočavaju, a život nije izdijeljen prema zahtjevima bilo koje disciplinarnе taksonomije. Bavljenje naukom se može stimulirati, ali život to ne priznaje, tako da simulirana nauka beznadežno ostaje van života.

U našim uslovima, pojam naučnog projekta, s kojim se nauka u svijetu odavno spontano i netraumatično srodila, nerijetko je postao sinonim za sistematski okvir njenog simuliranja. Opšta sjenka pala je, onda, i na niz ozbiljnih projekata, zasnovanih na čvrstoj naučnoj logici i autentičnim društvenim potrebama. Stvoren je začaran krug.

Razumljivo je da u objektivno siromašnom društvu, s još siromašnijom državom, nije lako obezbijediti uslove za izdašno, pa čak i skromno finansiranje nauke. Put bi, možda, bio u jednostavnim i logičnim mehanizmima, primjernim prirodi univerziteta i nauke, koji nisu od juče, uz strogo vođenje računa o stvarnom kvalitetu naučnih rezultata.

U okviru Instituta za geografiju u okviru Bolonjskog modela do sada je realizovana jedan veći naučno-istraživački projekat. „*Regionalizacija prostora Crne Gore*“, maj 2008.

Kako trenutno stoje stvari, kod nas se nauka i visoko obrazovanje tretiraju kao potrošačke sfere reprodukcije. Već godinama se ne usklađuju potrebe privrede i obrazovni profili. Poznato je da društvo koje zapusti obrazovanje gubi sopstvenu budućnost, no naše degradira i sistem obrazovanje, te time gube i sadašnjost i budućnost. Zbog toga miljama zaostajemo za ostalim razvijenim zemljama. No prava razlika će se uočiti tek nakon nekoliko godina, kada će se novoobrazovani kadrovi uhvatiti u koštac sa problemima. Naš sadašnji istraživački kadar je star, dok je država nesposobna da podrži naučni razvoj mladih. Pored toga, troškovi istraživanja i razvoja eksponencijalno rastu, jer se granice naučno-tehnološkog znanja sve brže i sve dalje pomjeraju. Zbog toga je neophodno da se naša zemlja uključi na vrijeme u međunarodne naučne i tehnološke odnose, kao i svjetsku difuziju rezultata naučnih istraživanja. Potrebno je shvatiti ozbiljnost situacije i urgentno reagovati. Treba koristiti iskustva razvijenih zemalja, i kopirati stvari koje su se pokazale kao dobre, ili koje imaju takve predispozicije. Ovim bi se značajno smanjio pritisak na već istanjene društvene fondove namijenjene za ovu svrhu, tj. za obrazovanje. Neophodna je integracija visokoškolskih ustanova sa naučnim institutima, utvrđivanje dugoročnih potreba za određenim profilima kadrova, usklađivanje nastavnih planova i programa „čišćenje“ od svog balasta koji se nakupio u nastavnim programima. Samo pod takvim uslovima, imamo šansu da ugrabimo svoje mjesto pod suncem.

3. Kritika – toliko potrebna

Treba izbjeći sudbinu moderne filozofije, za koju jedan italijanski pisac reče da smatra da joj je prošlost iscrpljena, a budućnost zatvorena.

Nauka ne bi smjela da se kvaziakademske zatvara u „kulu od slonovače“, ali ni da padne u iskušenje da bude vannaučno, najčešće ideološko-politički instrumentalizovana i, samim tim, kao nauka neozbiljna i neodgovorna. „Postoji vjera u stvarima i, konačno granice neke – ni preko ni ispod njih pravo se naći neće“, zapisao je mudri Horacije. Kako se može i mora stalno pronalaziti prava mjera i mjera prava između društvene, što u našim uslovima često znači nacionalne, i naučne odgovornosti.

Može da bude zanimljiva misao teoretičara visokoškolskog obrazovanja Žana Furastjea, iskazana u njegovoj, svojevremeno veoma zapaženoj knjizi *Univerzitet pred stečajem*, da je ideal univerzitetske nastave „davanje časova neznanja“. Furastje je, kako sam ga ja razumio, pod tim podrazumijevao non-konformistički odnos nastavnika koji, bez kompleksa i težnje da se predstavi kao sveznajući, studentima vlastitim primjerom daje osnovna razlika između njih u tome što on, iako u sokratskoj perspektivi i sam neznalica, zna nešto više od njih, čime im može koristiti. Naravno, za davanje „časova neznanja“ predušlov je i te kako mnogo znanja, stručnosti, otvorenosti duha i pedagoškog dara.

Studenti su za profesora, u neku ruku, stalna porota promjenjivog sastava. Baš kao što su nam poklonili povjerenje i nevinu mladalačku radoznalost, naša savjest je pred njima, iako oni tada mahom nisu svjesni, na stalnom ispitu.

Ne zavisi, naravno, sve od profesora, čak, da je ono što student dobije, kako se govorilo, *ex cathedra*, najviše četvrtina, samo podsticaj za samostalni rad i proširivanje znanja. U tome bi trebalo da je razlika između učenja i studiranja. Ne potiče li i sama riječ *student* od latinskog glagola čiji je smisao „truditi se“, „nastojati oko čega?“

Nauka može napredovati samo pomoću jednog permanentnog skepticizma. Najglavnije osnovne pouke ne mogu izbjeći ovoj evoluciji. Kritika, koju ne treba miješati sa osporavanjem, karakteriše se čvrstinom svog postupka. Prvi uslov je prikupljanje polaznih informacija. A zatim dolazi dio kritike koji se odnosi na objektivne elemente: autentičnost, vjerodostojnost, kompetencija, tačnost, iskrenost, kontrola. I tek tada se može pristupiti radu na interpretaciji, rad koji se odvija paralelno, sa racionalnim grupisanjem podataka i njihovom sintezom. Treba izbjeći barem dvije opasnosti: biti zatočenik prošlosti i biti izolovan u radu. Univerzitet je upravo ono idealno polje sila koje omogućava da se ove dvije opasnosti izbjegnu.

Iskrenost je kardinalna vrлина naučnika. Humanistička kultura i široka lepeza znanja koja se konstantno dopunjuju i napreduju treba da mu omoguće da prepozna valjanost novih orijentacija, novih otkrića, idejnih tokova koji raskršćavaju sa prošlošću.

Naravno, svaka inovacija sa sobom nosi i pozitivne promjene, ali i teškoće. Profesori se najčešće žale da ih ove promjene spuštaju na nivo rada srednjih škola, da se bave samo nastavnim radom, da je potisnut, potcijenjen i nevrednovan naučni rad. Da moraju zadovoljiti normu, da se suviše bave statistikom sabirajući bodove koji vode većoj prolaznosti studenata na uštrb znanja, vještina i kvaliteta rada. Problemi se javljaju i kod izbornih predmeta zbog nedostatka profesora i ECTS bodova koji nose predmeti kako bi olakšali studentima prelazak na sljedeći semestar.

Univerzitet u vlastitim redovima mora podstaći, ohrabriti, omogućiti diskusiju i naučnu kritičku misao. Bez diskusije i naučne kritike, bez eliminacije loših i pogrešnih ostvarenja i afirmacije dobrih i uspješnih ostvarenja, nema pravog razvoja kulture, a ni afirmacije stvaralačkih ličnosti. Za ostvarenje ovih principa, uticaj univerzitetskih organa mora biti znatno jači i konkretniji u naučnom i kulturnom životu.

Univerzitet mora napraviti granicu između kreativnih i nekreativnih ličnosti. Sve dok u naučnim institucijama do najvišeg ranga budu prisutni ljudi koji nemaju vrhunske naučne sposobnosti, dotle će Univerzitet i naučni život u cjelini biti u nemogućnosti da brzo rješava važne i osjetljive probleme koje postavlja savremeni razvitak. Iz tog razloga danas je najvažnije pomoći ostvarivanju početnog procesa reforme i integracije na Univerzitetu.

Taj početni proces podrazumijeva okupljanje u organima Univerziteta najtalentovanijih i najistaknutijih naučnih radnika, koji će zajednički raditi na rješavanju naučnih problema. Organima Univerziteta treba dati šire zakonske povlastice, čime bi i prava priroda stvaralačkog rada dobila svoju afirmaciju.

Univerzitet Crne Gore i društvo sutrašnjice

Nastava i obrazovanje, istraživanje, kritika, sve su to neminovni imperativi u odnosu na savremeno društvo. Oni pripremaju naše mlade ljude da sa dostojanstvom i na odgovarajući način preuzmu odgovornost koje će imati u društvu sutrašnjice a čija budućnost univerzitetu povjerava zadatke koji se sastoje u tome da bude prisutan i da predviđa.

Da, da bude prisutan, jer manje nego ikad, univerzitet nema pravo da izigrava intelektualne vestalke ni u svom domenu a ni u oblasti sa kojima mora da živi u permanentnoj simbiozi, fizički, društveno putem svog nastavnog tijela svojih studenata, putem orijentacije svojih aktivnosti i svojih istraživanja.

Da predviđa, jer treba da ima hrabrosti da formuliše opredeljenja za budući život i buduće potrebe, daleko od naučnih ekstrapolacija, kako bi ispunio svoju ulogu intelektualnog jezgra.

Problemi u primjeni Bolonjske deklaracije:

- stiže se utisak da se od reforme visokog obrazovanja u Crnoj Gori i da primijetiti samo povećanje troškova istog, uz konstantno opadanje kvaliteta na svim poljima navodi;
- već duži niz godina postoji tendencija privatizacije univerzitetskih resursa;
- parcijalna i neadekvatna primjena;
- nereformisani nastavni planovi i programi;
- nedovoljno praktične nastave;
- profesori koji imaju averziju prema modernizaciji visokog školstva;
- nepoštovanje studentskih predispitnih obaveza;
- neusaglašenost stručnih zvanja nakon završetka studija sa zemljama potpisnicama Bolonjske deklaracije;
- nepostojanje nacionalnog okvira kvalifikacija.

Univerzitet je mjesto gdje se stvaraju novine gdje se pripremaju prilagođavanja. Suština univerziteta sastoji u metodičnom i naučnom istraživanju istine, i što je ovo istraživanje neodvojivo od ideje koju sebi stvaramo o čovjeku, o ličnosti, o spoljnom svijetu. Givenen konstatuje da globalizacija stvara jednu svjetsku zajednicu na bazi brzog prenosa informacija. „Vjerovatno je da će pojedinci, ustanove i društva koja se pokazu nesposobnim da uđu u ovaj sistem informacija, stvoriti rigidne klase i ostati izvan granica ovog sistema“.

Poznavati teorijske osnove i usvojiti naučne metode rada, obučiti se razmišljanju i jasnom mišljenju, bez unaprijed stvorenih koncepcija i bez žurbe, sve su to neophodni preduslovi za obučavanje i formiranje elite koja će znati sa odlučnošću da se suoči sa teškoćama svakodnevnog života.

Zaključak

Univerzitet je pozvan da odigra jednu suštinsku ulogu daleko važniju od uloge koju je ikada trebalo da odigra u prošlosti. On se stoga ne može ograničiti samo na to da podučava one što će uvijek imati neku trenutnu praktičnu korist. Prvenstvena uloga univerziteta je da stvara ljude.

Stvarno intelektualno obogaćenje zavisi od stalnih napora mišljenja i razmišljanja. Ovo je uslov *sine qua non* za konstruktivnu i racionalnu akciju.

Razvoj univerziteta treba da bude naše zajedničko djelo. Izvršenje njihovih misija zavisi od nastavnog osoblja naučne zajednice, ponašanja studenata nosilaca javne ili privatne vlasti, ponude ili potražnje radnih mjesta. Da li bi to bio akt ubjedenja ili tvrdnja – iluzija riječi da još mnogo ostaje da se uradi, da se doprinese, da se ostvari kako bi se pronašla rešenja za sve ove probleme u odnosu na koje su odgovornosti jasno raspodijeljene?

L i t e r a t u r a

- Bukurov, B. (1966), *Istorijski razvoj geografije*, Novi Sad.
Plavša, P., Kicošev, S. (1998), *Razvoj geografije i geografska otkrića*, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu PMF-a, Institut za geografiju.
Bojić, M., *Istorijski razvoj geografije*, Beograd: Naučna knjiga.
Vresk. M. (1997), *Uvod u geografiju – razvoj, struktura, metodologija*, Zagreb: Školska knjiga.
Lješević, M., Živković, D. (2001), *Kartografija*, Smederevska Palanka: Magic Map.

I z v o r i

- Bilten Univerziteta Crne Gore za 2005.godinu
Zbornik radova, Idejne i društvene vrednosti geografske nauke, BIGZ, Beograd, 1987.
Zbornik radova, Naučni simpozijum „Srbija i savremeni procesi u Evropi i svetu“, Tara 2005, Srpsko geografsko društvo, Beograd, 2005.